

POSTANOWIENIE

13 sierpnia 2025 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

Pierwszy Prezes SN Małgorzata Manowska

(przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Krzysztof Wesołowski

SSN Kamil Zaradkiewicz

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 13 sierpnia 2025 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej Prokuratora Okręgowego we Wrocławiu
od postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu
z 28 kwietnia 2022 r., I ACa 1611/21,
w sprawie z wniosku L.M.
z udziałem E.M. i Prokuratora Okręgowego we Wrocławiu
o ubezwłasnowolnienie,

- 1. oddała skargę kasacyjną;**
- 2. ustala, że każdy uczestnik ponosi koszty postępowania kasacyjnego związane ze swoim udziałem w sprawie.**

Krzysztof Wesołowski Małgorzata Manowska Kamil Zaradkiewicz

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 4 października 2021 r. Sąd Okręgowy we Wrocławiu oddalił wniosek o ubezwłasnowolnienie całkowite E.M. Na skutek apelacji wniesionej przez wnioskodawczynię L.M. Sąd Apelacyjny we Wrocławiu postanowieniem z 28 kwietnia 2022 r. zmienił postanowienie Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że ubezwłasnowolnił częściowo uczestniczkę postępowania E.M., a w pozostałym zakresie oddalił wniosek i apelację.

Uczestniczka E.M. urodziła się [...] 1976 r. Jest rozwiedziona. Ze związku małżeńskiego posiada dwóch synów nad którymi opiekę sprawuje ich ojciec. Kontaktuje się z synami osobiście i telefonicznie. Ma zasądzone na synów alimenty. Zaciągnęła w przeszłości kredyty i ma zadłużenie ok. 50.000 zł. Pobiera rentę socjalną. Mieszka z rodzicami, którzy jej pomagają.

E.M. leczy się psychiatrycznie od 2019 r. Początkowo rozpoznawano u uczestniczki ostre wielopostaciowe zaburzenia psychotyczne. Aktualnie u uczestniczki stwierdzono schizofrenię paranoidalną. Wielokrotnie przebywała w różnych szpitalach psychiatrycznych (K., W., W.1), gdzie była umieszczana wbrew jej woli. Ostatni pobyt w szpitalu psychiatrycznym w W. miał miejsce od 15.02.2020 r. do 26.06.2020 r. E.M. pozostaje pod kontrolą lekarza psychiatry i cały czas bierze systematycznie leki.

E.M. pozostaje pod kontrolą lekarza psychiatry i cały czas bierze systematycznie leki.

Mimo stosowanego leczenia farmakologicznego u E.M. występują różne nasilone objawy wytwórcze w postaci halucynacji słuchowych, urojeniowa interpretacja rzeczywistości, jak również objawy negatywne w postaci dereizmu, autyzmu, zmniejszenia zainteresowań. Jej codzienne funkcjonowanie jest bardzo ograniczone, związane z aktualnymi przeżyciami chorobowymi. Większość czasu poświęca modlitwie, pisze litanie, jej zainteresowania praktycznie ograniczone są do religii. Z uwagi na występowanie objawów negatywnych schizofrenii żyje w świecie własnych przeżyć, jest wycofana społecznie, pełnienie przez nią ról społecznych jest ograniczone, nierealistyczne. Tylko powierzchownie orientuje się w swoich bieżących sprawach finansowych. Funkcjonuje dzięki pomocy rodziny. Jest zupełnie bezkrytyczna wobec swojego zachowania, objawów choroby. Ma ambiwalentny stosunek do leczenia. Rokowanie co do możliwości poprawy jest niepewne. Obecnie uczestniczka nie jest zdolna do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem i prowadzenia swoich spraw. Istnieją medyczne przesłanki do ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestniczki. Choroba psychiczna uniemożliwia uczestniczce stawanie przed Sądem i składanie wyjaśnień. Nie jest w stanie rozumieć kierowanych do niej pism procesowych.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd Okręgowy uznał, że wniosek

o ubezwłasnowolnienie całkowite nie zasługiwał na uwzględnienie. Sąd pierwszej instancji wskazał, że zgodnie z art. 13 § 1 k.c. dla ubezwłasnowolnienia całkowitego konieczne jest stwierdzenie istnienia choroby psychicznej, niedorozwoju umysłowego lub innych zaburzeń psychicznych oraz taki wpływ tych okoliczności na funkcjonowanie danej osoby, który pozwala na jednoznaczną konstatację, że nie jest możliwe kierowanie przez nią swoim postępowaniem. Sąd Okręgowy stwierdził, że w rozpoznawanej sprawie istnieje przesłanka medyczna do całkowitego ubezwłasnowolnienia uczestniczki postępowania. Zważywszy jednak, że ubezwłasnowolnienie jest środkiem nadzwyczajnym, ale fakultatywnym, Sąd ten uznał, że ubezwłasnowolnienie E.M. nie jest celowe z przyczyn społecznych. Wnioskodawczyni nie wykazała celowości ubezwłasnowolnienia uczestniczki oraz tego, że uczestniczka podejmuje nieracjonalne decyzje finansowe czy inne, które zagrażałyby jej dobru. Co prawda uczestniczka podała, że ma zobowiązanie finansowe z tytułu wcześniej zaciągniętych pożyczek, to jednak nie jest przesłanką wystarczającą by uznać, że zachodzi potrzeba jej ubezwłasnowolnienia. Interesy uczestniczki są obecnie w wystarczającym stopniu chronione, a jej sytuacja życiowa ustabilizowana. Uczestniczka jest zdolna, przy pomocy swojej rodziny do dbania o swoje sprawy, pozostaje pod opieką lekarza psychiatry, pod nadzorem rodziny przyjmuje leki. Jest zorientowana w swojej sytuacji materialnej, prawnej i rodzinnej, a przede wszystkim jest świadoma potrzeby pomocy i przyjmuje pomoc jaką oferują jej rodzice. Wnioskodawczyni może mieć obawy, że uczestniczka przerwie terapię farmakologiczną, przez co nie będzie w stanie samodzielnie zapewnić jej opieki bez wsparcia odpowiednich instytucji, jednakże przesłanką ubezwłasnowolnienia jest wyłącznie interes chorego, a nie jego otoczenia.

Podzielając ustalenia dokonane przez Sąd Okręgowy Sąd Apelacyjny dodatkowo ustalił, że w 2020 r. przeciwko E.M. wydany został nakaz zapłaty na kwotę 40 285,75 zł wraz z ustawowymi odsetkami. W związku z tym przeciwko uczestniczce toczy się postępowanie egzekucyjne. E.M. od kilku lat mieszka z rodzicami, pozostając na ich utrzymaniu. Środki uzyskiwane ze świadczeń społecznych i pomocowych w niewielkim stopniu pokrywają jej potrzeby. Uczestniczka przekazuje wnioskodawczyni symboliczne kwoty, które ta przeznacza na opłacenie rachunków. Pomimo stałej opieki, E.M. po wyjściu ze szpitala

dokonała zaboru pieniędzy z domu wnioskodawczyni, po czym uciekła. Po kilku dniach została odnaleziona w K. W przeszłości uczestniczka wykazywała zachowanie agresywne ukierunkowane na rodziców. E.M. nie jest w stanie samodzielnie załatwiać spraw urzędowych. Nie porusza się sama poza miejscem zamieszkania z uwagi na lęk jaki w związku z tym odczuwa.

W tym stanie rzeczy Sąd Apelacyjny uznał, że zostały spełnione przesłanki do częściowego ubezwłasnowolnienia E.M. określone w art. 16 k.c. Z uwagi na występowanie objawów chorobowych jej codzienne funkcjonowanie i pełnienie przez nią ról społecznych jest ograniczone. Funkcjonuje tylko dzięki pomocy rodziny. Przy zachętach ze strony wnioskodawczyni sporządza samodzielnie posiłki, pomaga w prostych czynnościach domowych. Sytuacja życiowa E.M. jest ustabilizowana i ochrona jej interesów na płaszczyznach prawnej, majątkowej czy też związanej z podejmowaniem decyzji co do kontynuacji leczenia może nastąpić przy zastosowaniu instytucji ubezwłasnowolnienia częściowego.

Sąd Apelacyjny, przytaczając poglądy doktryny i orzecznictwo, wskazał również, że wnioskodawczyni domagała się wprowadzić ubezwłasnowolnienia całkowitego uczestniczki, jednak sąd w sprawie o ubezwłasnowolnienie nie jest związany treścią wniosku co do zakresu ubezwłasnowolnienia.

Skargę kasacyjną od postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu wniósł Prokurator Okręgowy. W skardze kasacyjnej zarzucił naruszenie przepisów postępowania, to jest art. 321 § 1 w zw. z art. 391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. przez przekroczenie granic orzekania wyznaczonych treścią żądania wniosku i orzeczenie o innym niezgłoszonym przez wnioskodawcę żądaniu. Skarżący zarzucił również naruszenie art. 386 § 1 w zw. z art. 378 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. przez rozpoznanie i rozstrzygnięcie sprawy poza granicami zaskarżenia i dochodzonego przez wnioskodawczynię żądania.

W konkluzji skarżący wnosił o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie zasługiwała na uwzględnienie. Skarżący skoncentrował się na zarzutach dotyczących zakresu rozstrzygnięcia przez sąd w sprawie o ubezwłasnowolnienie, zarzucając naruszenie art. 321 § 1 w zw. z art.

391 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c. oraz naruszenie art. 386 § 1 w zw. z art. 378 § 1 i art. 13 § 2 k.p.c.

Rozpoznając skargę kasacyjną Sąd Najwyższy powziął poważne wątpliwości, czy sąd rozpoznając wniosek o ubezwłasnowolnienie jest związany treścią tego wniosku co do zakresu ubezwłasnowolnienia i postanowieniem z 2 lipca 2024 r. przedstawił je do rozstrzygnięcia powiększonemu składowi.

W uchwale z 13 marca 2025 r. (III CZP 41/24) podjętej w składzie siedmiu sędziów Sąd Najwyższy stwierdził, że sąd, rozpoznając wniosek o ubezwłasnowolnienie, nie jest związany zakresem tego wniosku co do rodzaju ubezwłasnowolnienia. W uzasadnieniu powołanej uchwały wskazano, że w odróżnieniu od treści przepisów materialnoprawnych, odnoszących się do przesłanek ubezwłasnowolnienia (art. 13 i 16 k.c.), przepisy związane z postępowaniem w sprawach o ubezwłasnowolnienie, co do zasady nie nawiązują do rodzajów ubezwłasnowolnienia, w szczególności we wniosku inicjującym postępowanie w sprawach o ubezwłasnowolnienie nie zachodzi konieczność wskazywania rodzaju ubezwłasnowolnienia. W dalszej kolejności Sąd Najwyższy wskazał, że ustawodawca nie rozróżnił, ze względu na rodzaj ubezwłasnowolnienia, właściwości rzeczowej (art. 544 § 1 k.p.c.) oraz miejscowej (art. 544 § 2 k.p.c.) sądów w sprawach o ubezwłasnowolnienie. Takiego rozróżnienia nie ma również w przepisie wskazującym katalog osób uprawnionych do zgłoszenia wniosku o ubezwłasnowolnienie (art. 545 § 1 k.p.c.). Rodzaj ubezwłasnowolnienia nie wpływa również na takie kwestie jak krąg uczestników postępowania w sprawach o ubezwłasnowolnienie (art. 546 k.p.c.), cel i sposób wysłuchania osoby, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie (art. 547 k.p.c.), ustanowienie doradcy tymczasowego dla osoby pełnoletniej, której dotyczy wniosek o ubezwłasnowolnienie (art. 548 k.p.c.) oraz przy dalszych czynnościach formalnych związanych z tym ustanowieniem (art. 549 § 2 - art. 551 k.p.c.). Sąd Najwyższy uwzględnił również fakt istotnego skomplikowania problemów natury medycznej, które występują w sprawach o ubezwłasnowolnienie, co uniemożliwia nakładania na wnioskodawcę czy uczestnika postępowania obowiązku określania jaki rodzaj ubezwłasnowolnienia (całkowite czy częściowe) wchodzi w grę w danej sytuacji.

Finalnie Sąd Najwyższy wyjaśnił, że dopiero w postanowieniu o ubezwłasnowolnieniu sąd orzeka czy ubezwłasnowolnienie jest całkowite, czy częściowe i z jakiego powodu zostaje orzeczone. Skoro wskazanie rodzaju ubezwłasnowolnienia nie należy do treści wniosku i nie jest elementem żądania, to sąd odnosi się, w kontekście art. 321 § 1 k.p.c., jedynie do żądania ubezwłasnowolnienia, a nie do żądania określonego rodzaju ubezwłasnowolnienia.

Zgodnie z art. 390 § 2 k.p.c. uchwała Sądu Najwyższego rozstrzygająca zagadnienie prawne wiąże w danej sprawie. W skardze kasacyjnej nie podniesiono innych zarzutów poza odnoszącymi się do kognicji sądu w sprawie o ubezwłasnowolnienie (co do związania sądu przedmiotowym zakresem wniosku o ubezwłasnowolnienie).

Mając na uwadze przedstawione wyżej okoliczności Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł jak na wstępie.

Krzysztof Wesołowski

Małgorzata Manowska

Kamil Zaradkiewicz

(M.M.)

[r.g.]